

RESTRICTION OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS IN MODERN DEMOCRATIC SOCIETIES DURING A STATE OF EMERGENCY

Robert Dauti

Basic Court Struga, Republic of North Macedonia, robertdauti@outlook.com

Abstract: Human rights have always been the subject of interest in a large number of sciences and the subject of a large number of debates in scientific circles. It certainly stems from their enormous importance for individuals in society, but also for the development of the state itself. In today's modern and democratic societies, human rights and freedoms can be said to occupy a central place. Their recognition, respect and protection is the ultimate goal of every democratic state, and what's more, their protection is raised to a supranational level. Despite the above, there are certain situations in which human rights and freedoms can and should be limited. Of course, these cases should be rare exceptions, they should be necessary for the protection of a higher goal, and they should be within strictly defined rules and limits. We all witnessed a massive and international restriction of the human rights and freedoms, especially the freedom of movement during the pandemic with the Covid 19 virus, when, in order to prevent the spread of the dangerous virus, there was almost no country that did not limit this freedom to its citizens. Precisely because of this specific situation, the purpose of this paper is to examine whether the mentioned restrictions were allowed and justified according to the domestic and international regulation in the field of protection of human rights and freedoms. For this purpose, the relevant domestic and international instruments, research, statistics, etc., were used in the preparation of this paper, through the analysis of which all issues and dilemmas related to the restriction of the rights and freedoms of the citizens, will be revealed. Furthermore, the paper will also contain conclusions regarding whether the mentioned restrictions are allowed, whether the protective mechanisms are respected during their acquisition, whether there are abuses in the implementation of human rights restrictions, etc., and also recommendations about what should be done and what to pay attention to in all situations where human rights and freedoms are restricted, i.e. what changes are necessary to be undertaken in the Republic of North Macedonia in order to ensure that if a state of emergency is declared again in the future, human rights and freedoms are protected, that is, the introduced restrictions to be within the limits of what is allowed according to international rules and the practice of the European Court of Human Rights. Of course, the paper cannot give final answers to the complex legal issues that arise in this area, but it can provide certain conceptual solutions for any future restriction of human rights and freedoms, especially in emergency situations such as the Covid 19 pandemic.

Keywords: rights, freedoms, state of emergency, protection, restriction

ОГРАНИЧУВАЊЕТО НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА И СЛОБОДИ ВО СОВРЕМЕНИТЕ ДЕМОКРАТСКИ ОПШТЕСТВА ВО ВРЕМЕ НА ВОНРЕДНА СОСТОЈБА

Роберт Даути

Основен суд Струга, Република Северна Македонија, robertdauti@outlook.com

Резиме: Човековите права од секогаш биле тема на интерес на голем број на науки и предмет на голем број дебати во научните кругови. Тоа секако произлегува од нивната огромна важност за индивидуите во општеството, но и за самиот развој на државата. Во денешните современи и демократски општества, човековите права и слободи може да се каже дека заземаат централно место. Нивното признавање, почитување и заштита претставува крајна цел на секоја демократска држава, а уште повеќе нивната заштита е подигната на супранационално ниво. И покрај горенаведеното постојат одредени ситуации во кои човековите права и слободи можат и треба да бидат ограничени. Секако овие случаи треба да бидат ретки исклучоци, да бидат неопходни заради заштита на некоја повисока цел, како и да се во рамките на строго определени правила и граници. Сведоци на масовно и интернационално ограничување на човековите права и слободи, а особено на слободата на движење бевме сите за време на пандемијата со Ковид 19 вирусот, кога заради спречување на ширењето на опасниот вирус речиси и да немаше земја која не ја ограничи оваа слобода на своите граѓани. Токму поради оваа специфична ситуација, целта на овој труд е да испита дали наведените ограничувања беа дозволени и оправдани согласно домашната и меѓународната регулатива од областа на заштитата на човековите права и слободи. За таа цел при изработката на овој труд се искористија релевантните домашни и меѓународни инструменти, истражувања, статистики и слично преку чија анализа

ќе се откријат сите прашања и дилеми кои се поврзани со ограничувањето на правата и слободите на граѓаните. Понатаму трудот ќе содржи и заклучоци во однос на тоа дали наведените ограничувања се дозволени, дали се почитуваат заштитните механизми при превземањата на истите, постојат ли злоупотреби во реализацијата на рестрикциите на човековите права и слично, а исто така и препораки за тоа што би требало да се превземе и на што да се внимава во сите ситуации кога се ограничуваат човековите права и слободи, односно какви измени е неопходно да бидат превземени во Република Северна Македонија со цел да се обезбеди доколку во иднина повторно биде прогласена вонредна состојба да бидат заштитени човековите права и слободи, односно воведените ограничувања да бидат во рамките на дозволеното согласно меѓународните правила и праксата на Европскиот суд за човекови права. Се разбира трудот не може да даде конечни одговори на комплексните правни прашања кои произлегуваат во оваа област, но може да даде одредени идејни решенија за секое идно ограничување на човековите права и слободи, особено во ситуации на вонредни состојби како што беше пандемијата со Ковид 19.

Клучни зборови: права, слободи, вонредна состојба, заштита, ограничување

1. ВОВЕД

Почитувањето и заштитата на човековите права претставуваат фундаментални принципи на кои се заснова секое демократско општество, со оглед дека истите им припаѓаат на сите поединци без оглед на нивната верска, национална, етничка припадност, раса, пол и било кој друг статус. Почитувањето на човековите права и слободи значи признавање на достоинството и вредноста на секоја личност, односно сигурност дека секој поединец може да ги ужива истите без притоа да биде подложен на дискриминација, неосновани ограничувања и одземање на правата и слободите кои му се загарантирани на национално но и на супранационално ниво. За да се оствари оваа цел неопходно е постоење на правни рамки, институции и добри практики кои ревностно ќе ги спроведуваат овие стандарди. Заштитата и унапредувањето на човековите права и слободи претпоставува и активно учество на владите на државите, невладините организации и на поединците со цел да се обезбеди успешно справување со системските неправди и креирање на средина во која секој човек ќе може слободно да живее, работи, твори и напредува.

Иако секое човеково право признато и загарантирано со домашните и меѓународните правни инструменти е подеднакво значајно за самите луѓе, сепак помеѓу плејадата на човекови права и слободи се прави дистинкција на апсолутни и релативни човекови права. Разбирањето на разликата помеѓу овие две категории на човекови права и слободи е од суштинско значење за решавање на комплексноста на заштитата на човековите права. Па така разликата помеѓу апсолутните и релативните права се состои во степенот на заштита која им се дава во рамките на поединечните држави, но особено со меѓународните мултилатерални инструменти за човекови права. Оттука за разлика од апсолутните права кои не можат да бидат дерогирани ниту ограничени под ниедни услови, релативните права во одредени ситуации и околности можат да подлежат на одреден тип и степен на лимитирање. Пример за апсолутни права се правото на живот, забраната за тортура, забраната за ропство и присилна работа, како и принципот утврден во член 7 од Конвенцијата. Овие права се сметаат за својствени за сите луѓе, за неотуѓиви и безусловни и како такви мора да се почитуваат без никаков исклучок. За разлика од нив релативните права како што правото на приватност, слободата на движење, слободата на изразување и слично, во одредени ситуации и под одредени околности често се балансираат со други права и општествени интереси. Така на пример слободата на изразување може да биде ограничена за да се спречи говор на омраза или да се заштити националната безбедност. Секако таквите ограничувања мора да бидат оправдани, пропорционални и неопходни. Поради тоа најчесто во рамките на самите одреди за овие права се предвидени условите и околностите во кои е дозволено ограничувањето на истите. За овој вид на дозволено ограничување, особено значајна е „маргината на уважување“, која значи дека самите држави имаат одредена слобода односно дискреционо право во спроведувањето и толкувањето на обврските за заштита на човековите права во рамките на нивните јурисдикции. Тоа им овозможува на државите одредена флексибилност при решавањето на прашањата за човековите права на начин кој е усогласен со нивните уникатни околности, под услов да не ги прекршуваат основните принципи за заштита на човековите права. Меѓутоа ваквата слобода на државите не е ограничена и истата подлежи на контрола од страна на меѓународните тела за човекови права кои испитуваат дали дали превземените дејствија се во рамките на оваа правна доктрина и дали истите се оправдани и пропорционални. Доколку при тоа утврдат дека истите значајно отстапуваат од меѓународните стандарди или пак резултираат со сериозни прекршувања на човековите права, државите ќе бидат повикани на одговорност за таквите дејствија и постапки.

Со цел да се спречат злоупотребите од страна на државата на можноста за ограничување на релативните права, судовите за човекови права развија тест за утврдување дали е легитимна мерката со која се

ограничува релативното право. За таа цел мора да се постават повеќе прашања меѓу кои, дали има законска основа за мерката со која се ограничува правото, дали ограничувањето на правото следи легитимна цел како што се почитување на правата или угледот на другите, заштита на националната безбедност, одржување на јавниот ред и мир или јавното здравје или морал и доколку е така дали ограничувањето е потребно за да се постигне легитимната цел, и дали обемот на ограничувањето е пропорционален во остварувањето на идентификуваната легитимна цел. Меѓу другото се поставува и прашањето за дали ограничувањето го почитува принципот на еднаквост, и дали е тоа недискриминаторско. Само доколку на сите овие прашања може да се одговори позитивно во конкретен случај, ограничувањето на релативното право ќе биде дозволено.

Покрај овој вид на ограничувања Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП) им дава можност на земјите потписнички согласно членот 15 од Конвенцијата да дерогираат определени обврски кои произлегуваат од истата за определен период и под определени услови, односно доколку постои „вонредна состојба“, воена или друга општа опасност која го загрозува животот на граѓаните. Наведениот член предвидува материјални и процедурални услови со цел дерогацијата да се смета за допуштена.

Особено значајно во смисла на ограничувањето на човековите права и слободи е потребата од целосна транспарентност на процесот и детално објаснување во врска со потребата, основот, целите, обемот и траењето на вонредната состојба и ограничувањата на одредени права, а исто така од особена важност се и принципот на пропорционалност и неопходност. Секако пропорционалноста на мерките не беше едноставно да се процени во времето на пандемијата со Ковид 19, со оглед дека се работеше за нов и непознат опасен вирус кој зема голем број на жртви, па оттука се јави основата за општа оправданост на секоја мерка. Понатаму постапувањето во една таква кризна состојба значеше носење на брзи одлуки кои поради тоа честопати иако имаа добра цел и намера, предизвикуваа и ненамерни негативни последици. Поради овие причини носењето на било какви мерки бара од владите да го проверат постоењето на законската основа за истите како и сериозна проценка дали и до кој степен таквите мерки ќе доведат до ограничување на човековите права и слободи како и дали истите се неопходни, односно не можат да бидат заменети со помалку строги алтернативи. Во насока на начелото на пропорционалност е секако и потребата од рамнотежа помеѓу присилата и превенцијата, при што вонредните состојби не треба и не смеат да доведат до престојни кривични санкции и истите мора да подлежат на строга контрола. Понатаму следното особено важно прашање во процесот на ограничување и дерогирање на човековите права и слободи е начелото на неопходност според кое потребно е итните мерки да можат да ја остварат својата цел со минимално изменување на нормалните правила и постапки на демократско одлучување, со цел да се спречи нивната евентуална злоупотреба.

Последно но не и најмалку значајно е начелото на недискриминација, според кое потребно е да се испита дали со мерките се врши неоправдано дискриминирање помеѓу различни категории лица. На 22 март 2020 година, Владата на Република Северна Македонија донесе уредба за ограничување на движењето спротивно на ова начело и спротивно на препораките на Обединетите нации за состојбата со човековите права за време на пандемијата со Ковид-19, како и на Упатствата на Европската Унија за сеопфатно креирање јавни политики. Наведената уредба не беше пропорционална и имаше интерсекциски и дискриминациски ефект кон одредени социјални групи односно кон лицата постари од 67 години и лицата помлади од 18 години. Ова секако беше спротивно и на Уставот на РСМ согласно кој човековите права и слободи можат да бидат ограничени за време на воена или вонредна состојба, а таквото ограничување не смее да биде дискриминаторско по било која основа.

2. МАТЕРИЈАЛИ И МЕТОДИ

При изработката на овој труд пред се беше користен методот на анализа и тоа на голем број на правни документи (домашни и меѓународни), научни трудови, публикации, истражувања, анализи и слично кои се однесуваат на предметот на трудот.

3. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

Светската здравствена организација на 11 Март 2020 година прогласи глобална пандемија со Ковид 19 – заразна болест предизвикана од корона вирусот и истовремено побара од владите на државите во светот да преземат итни мерки и агресивна акција за спречување на ширењето на вирусот. Освен медицински последици пандемијата донесе и правни последици бидејќи како резултат на истата беа ограничени правата и слободите на милиони луѓе на земјината топка. Меѓу преземените мерки беа и карантините и полициските часови со кои се влијаеше и се ограничија одредени човекови права, а пред се слободата на движење на луѓето. Тоа беше случај и во Република Северна Македонија во која за прв пат на 18 Март 2020 година со

Одлука на Претседателот на државата беше прогласена вонредна состојба, при која согласно Уставот законодавната власт преминува во рацете на Владата, која може да носи уредби со законска сила, со цел побрзо и поефикасно справување со новонастаната ситуација. На 1 април 2020 година Република Северна Македонија го извести генералниот секретар на Советот на Европа дека ќе го искористи правото за дерогација од нејзините обврски во согласност со Европската конвенција за човекови права при што поднесе барање за дерогација од членот 8 (право на приватен и семеен живот), членот 11 (слобода на собирање и здружување) и членот 2 од Протоколот бр. 4 (слобода на движење). Наведеното барање е во согласност со членот 15 од Европската конвенција за човекови права која им дозволува на државите, во време на војна или вонредна состојба што го загрозува животот на нацијата, дерогација од нивните обврски во согласност со Конвенцијата, во обем кој е нужно неопходен и во согласност со меѓународните обврски и стандарди за почитување и заштита на човековите права и слободи. На 29 јуни 2020 година нашата држава ја повлече дерогацијата и го информираше Советот на Европа дека вонредната состојба била укината на 23 јуни 2020 година. Од прогласувањето на вонредната состојба, па се до нејзиното завршување, беа донесени 250 владини уредби со законска сила од кои 22 ги ограничува слободите, а најмногу слободата на движење и 44 уредби ограничуваа одредени човекови права.

Како што веќе напоменавме ограничување на слободите и правата во Република Северна Македонија е можно единствено за време на воена и вонредна состојба и во случаи утврдени со Уставот и тоа на начин регулиран со највисокиот правен акт на државата. Така на пример членот 27 од Уставот кој ја гарантира слободата на движење на територијата на Република Северна Македонија, предвидува и ограничување во одредени ситуации како заштита на безбедноста, при водење на кривична постапка или заради заштита на здравјето на луѓето. На 21 март 2020 година Владата на РСМ воведо полициски час на целата територија како дел од мерките за спречување на ширењето на Ковид-19. Полицискиот час беше ограничен на движењето на граѓаните надвор од нивните домови во одредени периоди во текот на денот и истиот беше на сила на сила со одредени измени до 26 мај. На 14 мај Уставниот суд ги суспендираше како дискриминирачки одредени одредби од уредбите на Владата во врска со вонредната состојба кои налагаа порестриктивни режими на движење за лицата постари од 67 години и за малолетниците помлади од 18 години и при тоа ѝ наложи на Владата дека уредбите со кои се ограничува движењето на граѓаните надвор од нивните домови заради спречување на ширењето на Ковид-19, треба еднакво да важат за сите граѓани. Ова секако влијаеше на оценката од страна на меѓународната заедница дека нашата држава донела прекумерно рестриктивни мерки како одговор на пандемијата, кои вклучуваат: непропорционални мерки за полициски час, прекумерно ограничување на движењето и големи казни. Дополнително дел од мерките се оценети дека честопати немале замислен позитивен ефект во борбата против пандемијата, освен во давање на авторитарен сигнал до населението. За жал поради големата недоверба на граѓаните во институциите голем број на случаи на прекршување на правата останаа непроцесуирани. Институциите беа пасивни и не одговорија на потребите на граѓаните во време на кризна состојба, а особено разочарува постапувањето на институцијата Народен правобранител, кој остана да работи во сенка, наместо да биде прва институција за заштита на човековите права на граѓаните.

Ограничувањето на слободата на движење особено негативно влијаеше на лицата со интелектуална попреченост и кај лицата со нарушувања од аутистичниот спектар, кај кои затварањето на дневните центри за грижа на овие лица, дополнително предизвика проблем за нив, но и за лицата кои се грижат за нив и кои беа приморани да најдат алтернативни решенија. Поради наведените причини, Владата донесе уредба со која беше утврден посебен режим на движење за лицата со попреченост за времетраење на полицискиот час според кој тие можеа во одредени термини да излегуваат со еден придружник, а притоа не беа должни да вадат посебна дозвола за движење, туку единствено со себе да имаат наод или решение со кое се докажува попреченоста.

Законските основи за воведените ограничувања беа пропишани со член 57 и член 58 од Законот за заштита на населението од заразни болести, согласно кои на Владата и се даде овластување директно да ограничи одредени права и слободи како на пример напуштањето и враќањето во државата, воведување на забрана за патување во држави, правото на слобода на движење преку воспоставување посебен режим на движење, правото на собирање на јавни собири и на јавни места и слично. Со измените на наведениот Закон од 29 октомври 2020 година оваа листа се надополни и со други овластувања на Владата како на пример: носење на лична заштита на лицето при излегување надвор од својот дом, односно при движење на јавни места и површини од отворен и затворен тип, задолжителна самоизолација при тестирање за корона-вирус КОВИД-19 од закажување на тестот или самото тестирање до добивање на резултатот, а самоизолацијата продолжува доколку резултатот е позитивен и забрана за групирање на јавен простор во одредени периоди од денот.

4. ЗАКЛУЧОЦИ

Врз основа на горенаведеното можат да се извлечат повеќе заклучоци меѓу кои:

Неопходно е да се измени или да се донесе нова законска рамка која ја уредува вонредната состојба.

Вонредната состојба која беше прогласена за време на пандемијата со Ковид-19 ги извади на површина сите правни празнини и недоречености во однос на начинот на функционирање на државата и нејзините органи во време на вонредна состојба. Оттука најзначајниот заклучок е дека е потребна итна реформа на правните норми кои ја регулираат оваа материја во Република Северна Македонија. Најпрво тоа се однесува на самиот Устав, во кој е потребно јасно да се предвидат и дефинираат сите ситуации во кои доаѓа до прогласување на вонредна состојба, како и да се определат одредени механизми за парламентарна контрола на прогласувањето, продолжувањето и престанокот на вонредната состојба. Наведените правила дополнително треба да бидат разработени во посебен закон кој во редовна постапка ќе биде усвоен од страна на Парламентот, после исцрпна анализа и дискусија. Во однос на регулирањето на вонредната состојба, особено треба да се внимава и на соодветно регулирање на уредбите со законска сила донесени од страна на Владата, односно нивната форма и содржината, како и нивната полноважност по завршување на вонредната состојба. Со цел да бидат прецизно дефинирани и уредени овие прашања неопходна е реформа на низа законски решенија, а пред се на Законот за влада, Законот за организација и работа на органите на државната управа, Законот за управување со кризи, Законот за заштита и спасување, Законот за внатрешни работи, Законот за полиција и Законот за собрание. Предусловите за прогласување вонредна состојба кои ги наметнува Уставот мора да се толкуваат во насока на дефинициите содржани во Европската конвенција за човековите права (ЕКЧП) и Меѓународниот пакт за граѓански и политички права (МПГПП). Оттука наведената реформа треба да биде во насока на препораките дадени од меѓународната заедница, односно да се обиде да се избегне прекумерното прибегнување кон уредби кои имаат законска сила, со оглед дека тоа претставува начин за заобиколување на законодавната власт. Особено треба да се има во предвид Препораката 1713(2005) на Парламентарното Собрание на Советот на Европа, според која вонредните мерки треба да бидат подложени на парламентарна контрола и истите не смеат во голем да го спречуваат остварувањето на основните права кои се уставно загарантирани. Поради тоа потребно е владата во време на вонредни и кризни состојби да се обиде колку што е можно повеќе да презема привремени индивидуални мерки, кои ќе бидат временски органичени и кои ќе може да бидат повлечени или изменети, а со кои сепак ќе се постигне крајната цел. Иако државите сами одлучуваат за природата и должината на ставањето вон сила на одредени закони или прописи потребни за надминување на состојбата и при тоа имаат големо дискреционо право, сепак тоа не е неограничено, бидејќи Европскиот суд за човековите права (ЕСЧП) врши одреден надзор над ваквата моќ. Справувањето со кризни и вонредни состојби не значи дека треба да и се даде повеќе моќ на извршната власт и да се ограничат личните права и слободи, туку да се зајакне демократијата и владеењето на правото, со што граѓанинот ќе биде заштитен од арбитрерно и непропорционално ограничувања на неговите права и слободи.

Особена внимателност при преземање на мерки со кои се ограничуваат човековите права и слободи

Секој мерка која се презема во вонредна и кризна состојба, а со која се ограничуваат фундаменталните и меѓународно заштитените човекови права и слободи како што е на пример „полицискиот час“, потребно е да бидат исклучителни мерки и истите треба да се толкуваат мошне рестриктивно кога е во прашање нивната суштина, обем и времетраење. Дополнително при нивното донесување неопходно е да се испита исполнувањето на условите на неопходност, пропорционалност и привременост. Наведената обврска за тоа останува и за време на траењето на овие мерки, бидејќи доколку настане промена на ситуацијата и околностите, истите треба соодветно да бидат прилагодени на таквите промени. Секако секогаш треба да се избегнуваат мерките кои се очигледно непропорционални за постигнување на легитимната цел и секогаш треба да се бираат оние мерки со кои во најмал степен се ограничуваат правата и слободите на граѓаните. Во однос на привременоста пак, тоа значи дека секоја мерка со која се врши одредено ограничување на човековите права и слободи треба да трае само додека трае и вонредната состојба и истата треба веднаш да биде прекината штом заврши потребата од неа или пак заврши вонредната состојба. Ограничувањата на човековите права и слободи мора да имаат основа во Уставот и понатаму прецизно да се уредени во домашното законодавство со цел да може да се утврди точно во кои ситуации таквите ограничувања се оправдани. Мерките кои би се преземале не мора да бидат наведени во еден акт и може да се менуваат со текот на времето, а пожелно би било со одлуката за прогласување на вонредна состојба да се носи и образложен извештај, кој потоа би бил дел од правните акти со кои се определуваат вонредни мерки, со цел да ги образложи фактичките и правните основи за нивното воведување. Сето ова е неопходно со цел да се одржи владеењето на правото, со оглед дека искуството покажало дека најсериозните прекршувања на човековите права се вршат токму при вонредните состојби. Оттука неопходно е да постојат механизми и

гаранции кои ќе спречат злоупотребни на вонредните мерки и ќе го гарантираат почитувањето на фундаменталните права и слободи на граѓаните и во кризни и екстремни состојби.

Потребно е да се утврдат заштитни механизми со цел да се спречи злоупотреба на вонредните мерки со кои се ограничуваат човековите права и слободи.

Кога се мисли на механизми за заштита пред се тоа се однесува на парламентарен и судски надзор над извршната власт во време на вонредна состојба. Па оттука есенцијално е да постои законодавната контрола над актите и дејствијата на властите кои се надлежни за време на вонредна состојба, односно уредбите кои ги донела Владата користејќи го своето законодавно овластување, а кои во нормални услови би биле во надлежност на законодавната власт, треба да доставени до Собранието кое би имало можност да ги укине. Првиот контролен механизам кој би требал да се примени е ратификацијата на одлуката за вонредна состојба од страна на Собранието, со што би се наметнала потребата за извршната власт да даде опфатно и образложено објаснување за доставената одлука за прогласување на вонредна состојба. Секако значајна е и контролата која Собранието треба да ја врши за време на траењето на вонредната состојба, но особено значајна е нејзината *post hoc* контрола, односно нејзиното право да го цени вршењето на вонредните овластувања на владата. Во таа насока потребно е законодавната власт да може по завршувањето на вонредната состојба да ги испита мерките од владата во време на вонредната состојба, со цел да утврди дали истите биле неопходни и пропорционални. Друга корисна е препорака е ограничување на законодавната моќ на извршната власт во време на вонредна состојба и тоа на одредени специфични области.

Зајакнување на судската контрола

Овој вид на контрола е значаен во однос на испитување на законитоста на одлуката за прогласување на вонредна состојба и на сите вонредни мерки кои ќе бидат донесени за време на нејзиното траење. И покрај тоа што ограничувањето на човековите права е дозволено за време на вонредната состојба, сепак судскиот систем и натаму мора да обезбеди ефикасна заштита на човековите права и слободи на граѓаните. Ова секако особено се однесува на заштита на апсолутните права чие ограничување не е дозволено ниту во најекстремни состојби. Контролата на судовите треба да биде во насока на проверка на мерките со кои се ограничуваат правата да не ги надминуваат принципите на пропорционалност и неопходност. Овој вид на контрола ќе осигура дека властите ќе обезбедат добро засновано оправдување за тоа дали мерките се во согласност со принципите на неопходност и пропорционалност.

РЕФЕРЕНЦИ

- Брејтвјет Б., Херби К. & Милетиќ Г. (2020). *Ковид-19 и ефектот врз човековите права – Преглед на релевантната судска пракса на Европскиот суд за човекови права*, AIRE Centre.
- Стејт департмент на САД (2020). *Годишен извештај за состојбата со човековите права во земјата*, Биро за демократија, човекови права и труд.
- European Courts of Human Rights. (n.d). *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols Nos. 11 and 14*, Council of Europe Treaty Series No 5. Retrieved from <https://www.refworld.org/legal/agreements/coe/1950/en/18688>
- Јанкуловски З., & Калајџиес Г. (1999). *Водич низ човековите права*, Хелсиншки комитет за човековите права на РМ.
- General Assembly of the United Nations. (1966). *International Covenant on civil and political rights (and Protocols)*.
- Најчевска М. (2008). *Вовед во концептот на човековите права и слободи*, Хелсиншки комитет за човековите права на РМ
- Николовска М.Ц.(2009). *Европската конвенција за човекови права-меѓународна и национална правна норма на полето на заштита на човековите слободи и права*, Институт за човекови права.
- Пировска У. (2020). *Посебен извештај за состојбата со човековите права во време на Ковид*, Хелсиншки комитет за човекови права.
- Ристеска М. (2020). *Анализа на влијанијата од Ковид-САРС-19 на родот и различностите*, ОБСЕ.
- Институт за човекови права. (2020). *Состојбата на човековите права во Република Северна Македонија*, Преземено од <https://ihr.org.mk/storage/app/media/Publications/Izveshtaj%20za%20covekovite%20prava%20vo%20RSM%2020.pdf>
- Трпевски Б. (2020). *Владеењето на правото и човековите права во услови на вонредна состојба во Република Северна Македонија*, Македонско здружение на млади правници.
- Устав на Република Северна Македонија, *Службен весник на РМ*, бр. 52/1991
- Шкариќ С.(2004). *Споредбено и македонско уставно право*, Матица македонска Скопје